

SMISAO I RITAM U SLUŽBI KNJIŽEVNE GENETIKE

Marina S. Grujić

Osnovni kvalifikativi ovog romana* bili bi: i društveni, i ljubavni, i socijalni, i politički, pomalo avanturistički... — hrestomatski, onaj koji nadvisuje potonje... Roman je kontekstualno višeslojan, atraktivna i verodostojno snažna saga o ŽIVOTU i SMRTI mnogih života i mnogih smrti, te je nemoguće dati statičku definiciju koja bi pokrivala sve pojmove žanra. Zato je tu, životvoran i praktičan, ponuđen čitaocu na konačni uvid.

Ime Radomira Smiljanića u savremenoj srpskoj "velikoj formi" proze (i šire) prepoznatljivo je ne samo po njegovoj ličnoj književnoj noti kojom decenijama utemeljuje domaću književnu scenu, već i po Smiljanićevom autentičnom modus vivendi čijom lucidnošću su pisac i njegovo zamašno životno delo pronašli sopstveno mesto i daleko van granica ovih predela.

"**Reč zaveštanja**", novi njegov roman koji se pojavio u izdanju NARODNE KNJIGE/ALFA ne samo da nadgrađuje sve gore rečeno, nego i potvrđuje da tu zabune nema.

Suštastvenost fabule očituje se najviše u i kroz ličnost Tiberijana Fenjvešija Levi Miklošida (puno ime junaka), prekrivenog psihološko-filozofskim velom tajanstva koji, što je osnovna potka i poruka romana, svoje misaono putešestvije nadahnjuje većitim altruizmom.

Altruista Miklošid, međutim, nije ni malo naivan. Rafinirani hiperintelektualac, odmeren, iskusan, diskretan, (ne)voljan da ostavi dosta vremena i prostora kako bi na svetlo dana isplivalo sve — politički, socijalni, privredni i svakakvi drugi marifetluci, pasaži prepuni niskih strasti koji nemilosrdno kotrljaju blagu ironiju pravo u naručje sarkazma, pojave na samoj ivici kabale, rečju, sve! On to i čini, toliko istančano i umešno (autor, zar ne?), da "Reč zaveštanja" u stvari predstavlja preteći, interdisciplinarni emotivni zemljotres, koji na obostranu sreću (i piščevu i čitaočevu) ne odnosi svoje žrtve, izuzimajući žrtve duha. Evo tek jednog od najupečatljivijih trenutaka u kom Miklošid saopštava neke od postulata VAŽNOG ZAVEŠTANJA:

"... — Inače, šta nama ovde, na ovoj zemljici zapravo ostaje, šta nam je, eto da kažemo, činiti? — slegnu ramenima Tiberijan Fenjveši Levi Miklošid i nagnu se ka devojci i mladiću toliko da su mu opet zvecnula neka odlikovanja na grudima. A oni su, video je to, iako je nastavio da govori, već uveliko dremali. Ili možda i spavali. — Preostaje nam put na daleki Helgoland... Kroz Otrant i Gibraltar... A mi ćemo, ipak, dalje, što dalje od ovoga sveta. Prva usputna stanica Helgoland... Tamo da se poklonimo čoveku, mome u neku ruku saradniku, koji je u formi skeleta a u admiralskoj uniformi pobjedničke flote Petra Velikog, ostao u večnoj tami helgolandskih katakombi..." (str. 223-224)

Jedna, naravno podsvesna (a kakva bi i mogla biti?) asocijacija koja se pojavljuje i nestaje kao bljesak munje prilikom čitanja ovog romana upućuje sporadično na indikativni dodir sa golotočkom tematikom u psihoanalitičkom smislu. Međutim, dodirne tačke, rekoh, provejavaju i još brže nestaju, ostavljajući prostora savremenim, pomno odabranim aspektima koji sa prethodnim nemaju ničeg zajedničkog.

No, vratimo se opet pretećom interdisciplinarnom emotivnom zemljotresu koji čas ne jako, gotovo stidljivo, čas kataklizmično potresa sanatorijum "Oleander", sada sanatorijum "ZRAK

ZA BOLJE SUTRA", njegove pitomce i sve one koji se tu zateknu. Šta se dešava u pauzama tih potresa, u oseći koja sedativno deluje na čitaočeve usplahirene, neizvesnošću obrvane nerve? Baš ono što je pisac i želeo, ne bi li delimičnim i kratkotrajnim smanjenjem tenzije zajedno sa čitaocem uplovio i sam u spokoj umesto nespokoja, mir mesto nemira, optimizam nakon pesimizma i nihilizma... Baš ono, čemu nas život, surov a divan, nakon svega, vraća...

Tu nastupaju Smiljanićevi-šolohovljevi pejzažni spektri, pozitivni odenuti ruhom superlativa, nežni, književno-pastelni. Osvežimo se primerom:

"... u sobi s pogledom na more, i na prekrasni brežuljak Vivo. To je naziv brežuljka nad plavetnilom mora, četkasto brdašce iskićeno čempresima i pinijama, koje štrči kao izniklo iz plavoga Jadrana a na ovome toplom i mirisnome jugu. To je, dakle, kao što je široko znano, to geografsko ime brežuljka Vivo, italijanskog porekla od život..." (str. 75) i još "... I ovaj dan je sav blistao, okupan suncem. Gradić mediteranskih kuća i ulica u najčešće belom kamenu, usečen duboko u plavetnilo mora, sličio je nekom čudesnom brodu, a paluba toga neobičnog plovila bilo je, omiljeno za sve stanovnike brdo Vivo..." (str. 126), te

"... U ranu zoru, sledećeg dana, tek što je započelo da se razdanjuje, negde iz jedne od laguna brda Vivo, isplovila je jedrilica. Bio je doduše lak povetarac, more se mreškalo tek probuđeno iz bonace, ali je brodić, zahvaljujući pouzdanom (belom, velikom) jedru, hvatao svoj put ka pučini..." (str. 221).

Upotrebjeno kao kod Šolohova u romanu "Tihi Don", prilagođeno ovom podneblju. Moglo bi se reći i da je u pitanju pejzažna lirika, koje, doduše, u romanu ima i na boljim, za poeziju tipičnijim primerima, ali neka njih otkrije čitalac sam. Ti, ovde izostavljeni stihovi su anakreonski, a autor vispreno koristi pregršt retoričkih, stilskih figura od kojih ću pomenuti samo neke: anastrofu, koja mu je, izgleda, jedna od omiljenih, antimetabolu i druge. Pri tome, bilo da se radi o poetskoj ili romanesknoj Smiljanićevoj prozi, štivo (p)ostaje zatvoreni konstruktivni niz što još jednom potvrđuje piščevu gotovo zanatsku umešnost. On često pribegava iteraciji (lat. = iteratio — ponavljanje, obnavljanje), akcentujući poruke svojih junaka. Takođe, solidno vlada kalilogijom za potrebe ovog romana, vodeći računa o lepom, što u knjizi ne izostaje.

I za kraj ovog prikaza, još nešto veoma atraktivno — politički, književni, opštedruštveni vokabular, podsetnik za zaboravne i rasejane, kroki edukacija za neupućene — upravo to oslikava REČ ZAVEŠTANJA, sekventna avantura kroz istoriju i savremenicu. Ko je zaboravio imena koja su značila i znače OVOZEMALJSKO i UNIVERZUM, jednako kao i onaj koji za njih nikada nije čuo — neka izvoli!

---

* **REČ ZAVEŠTANJA**, roman — socijalna, erotska i zdravstvena edukacija — ZAVRŠNI TEČAJ / Radomir Smiljanić, — NARODNA KNJIGA/ALFA, Beograd, 2002.